



УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ  
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Адреса редакције:  
Учитељски факултет,  
Београд, Краљице Наталије 43

www.uf.bg.ac.rs  
E-mail: [inovacije@uf.bg.ac.rs](mailto:inovacije@uf.bg.ac.rs)

Телефон: 011/3615-225 лок. 145  
Факс: 011/2641-060

Претплате слати на текући рачун  
бр. 840-1906666-26  
позив на број  
97 74105, са назнаком  
„за часопис Иновације у настави“

Излази четири пута годишње.

Министарство за информације  
Републике Србије  
својим решењем број 85136/83  
регистравало је часопис под редним  
бројем 638 од 11. III 1983.

CIP - Каталогизација у публикацији  
Народна библиотека Србије, Београд

37

ИНОВАЦИЈЕ у настави: часопис за  
Савремену наставу / главни уредник Ивица  
Радовановић; одговорни уредник Биљана  
Требјешанин. - Год. 1, бр. 1 (11 март  
1983) - . - Београд (Краљице Наталије  
43): Учитељски факултет, 1983 - (Београд  
: Штампариија Академија). - 24 цм

Тромесечно.

ISSN 0352-2334 = Иновације у настави  
COBISS.SR-ID 4289026



# ИНОВАЦИЈЕ у настави

часопис за савремену наставу

YU ISSN 0352-2334 UDC 370.8 Vol. 21

**Издавач:** Учитељски факултет, Београд

## Редакција:

др Ивица Радовановић, главни уредник  
*Учитељски факултет, Београд*  
др Биљана Требјешанин, одговорни уредник  
*Учитељски факултет, Београд*  
др Недељко Трнавац  
*Филозофски факултет, Београд*  
dr Zdzislaw Zaclona  
*Универзитет у Новом Сончу, Пољска*  
др Радмила Николић  
*Учитељски факултет, Ужице*  
др Мирослава Ристић  
*Учитељски факултет, Београд*  
мр Зорана Опачић  
*Учитељски факултет, Београд*  
мр Вера Радовић  
*Учитељски факултет, Београд*

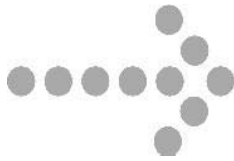
**Секретар редакције:** др Светлана Леви  
**Лектор и коректор:** мр Зорана Опачић  
**Преводац:** Марина Цветковић  
**Дизајн насловне стране:** Драгана Лацмановић  
**Техничка обрада:** Зоран Тошић  
**Штампа:** АКАДЕМИЈА, Београд

*Иновације у настави* налазе се на  
листи научних публикација  
Министарства науке и заштите  
животне средине Републике Србије



## Рецензија

Др Милица Радовић-Тешић  
Учитељски факултет, Београд



## Ризница језичког искуства народа

**Резиме:** У раду се поводом изласка из штампе 17. књиге Речника српскохрватског књижевног и народног језика: **одвркао–Опово**, који израђује ауторски колектив Института за српски језик САНУ, изд. САНУ, Београд, 2006. година, стр. I–CXIII + 800, даје један општи поглед на изузетно велики значај овог недовршеног дела и указује на потребу обезбеђивања услова за даљи рад на њему. Ауторка сматра да је овде реч о капиталном пројекту српске науке и културе који заслужује пуну пажњу друштва у целини.

**Кључне речи:** тезаурус, општи лексички фонд, развој лексикографије, историјат Речника САНУ, перспективе дескриптивне лексикографије.

### Увод

Наша школска али и културна јавност у целини не може се похвалити превеликим интересовањем за лексикографску литературу, посебно ону приручну. Култура коришћења речника у образовном систему је на незавидном нивоу. Студенти се уписују на факултете (па и учитељске) а да никада нису имали у рукама неки једнојезични речник, лексикон, енциклопедију и сл. нити чули за такво нешто. Тек у скорашње време, захваљујући реформи високог образовања па и болоњским утицајима, уводе се, макар и као изборни, предмети везани за лексикографију и лексикологију. Отуда сматрамо изузетно значајним приближити постојеће речнике српског језика школској популацији, популаризовати их и

објаснити предности начине њихова коришћења, макар то неке изгледало и маркетиншки.

### О великоописном речнику тезаурусу

Ако нисте прецизно, или ако нисте уопште, знали шта у ритмичној народној песми „Коленике, коленике, вретено!“ значи реч *коленика* (а можда будуће генерације неће знати ни шта значи *вретено*), отворите 9. књигу *Речника Српске академије наука и уметности* и добићете потпуну информацију. Или, ако нисте знали да ли је лексика Срба у Хрватској ближа данашњем *српском* или данашњем *хрватском* језику, дознаћете, опет, ако пажљиво читате било коју од 17

књига овога речника који доноси тачне и прецизне податке о употреби сваке речи.

Да велики Академијин речник заиста представља кондenzовано духовно и материјално искуство народа исказано језиком, посведочиће нам рецимо и пример из последњег, 17. тома који илуструје једно од значења одреднице *односно*, а који нас не може оставити потпуно спокојним. А тај пример гласи: „Хоће ли Европа да од свога ... изобиља позајми Србији односно малену суму новца?“. Ову реченицу доноси лист за политику, науку и књижевност „Шумадија“ у години 1876. а на стр. 101. Да случајно прилошко значење партикуле *односно* («релативно») није у савременом језику у извесној мери застарело, помислили бисмо да је то јуче у медијима изговорио неки члан наше садашње Владе, потпредседник, рецимо. У сваком случају, реченица нас може само да опомене или увери да се нисмо сувише променили, бар у односу према Европи.

Кроз десет година – прецизније, 2018. – обележаваће се, верујемо, два века српске (модерне) лексикографије, будући да се Вуков Српски рјечник (Беч, 1818) сматра с правом првим српским лексикографским делом. У европским размерама – то је свакако мало. У нашим, често теогбним историјским и друштвеним условима, посебно с обзиром на вишевековно ропство под Турцима – то и није тако мали период, то је већ лепа традиција.

Прво иначе помињање српске лексике везује се за једног нашег суграђанина. Мање је познато, и обично се не узима као релевантно, да заправо први лексикографски текст српског језика, додуше са свега 285 српских речи, представља речник који се звао *Сравнителный словарь*, штампан у Санктпетербургу 1789. односно 1791. у три тома као упоредни речник двеста језика, а који, у ствари, представља проширено и поправљено издање упоредног речника у два тома који је, на иницијативу царице Катарине, издао немачки путописац Палас 1787.

и 1789. године. Допуњено издање изашло је у редакцији угледног Србина Теодора Јанковића Миријевског (Миријево је данас део Београда), који је у то време био високи функционер руске просветне администрације, а раније надзорник свих српских школа у Аустрији. У оба издања овога речника појављује се „српски“ језик поред „илиријског“ (који одговара дубровачком дијалекту), с тим што је у другом издању заслугом Т. Јанковића Миријевског српски језик очишћен од руских речи које су у првом издању биле помешане са српским. То је, нажалост, све што је српска лексикографија имала у 18. веку, у времену које карактерише општа језичка дезоријентација, због чињенице да су границе између српског, црквенословенског и руског биле нејасне и слабе. Пре тога, под турским ропством, разумљиво што није било помена о било каквим речницима српског језика.

У историји једнојезичне лексикографије модерног српског језика три су до сада била битна речничка остварења – једнотомни *Српски рјечник* (прво и друго издање) Вука Карацића, шестотомни *Речник српскохрватскога књижевног језика* Матице српске и (још недовршени) вишестомни *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности (до сада изашло 17 томова, а предвиђа се који више од 30). Четврто значајно дело ове врсте, које се појавило у 2007. години, и свакако ће се придружити овима, јесте једнотомни *Речник српскога језика* групе аутора, издавача Матице српске у Новом Саду. Овај речник, уверени смо, како првим, тако и издањима која ће тек да уследе – одиграће значајну улогу пре свега у културолошком смислу, као основ модерног, не више Вуковог, него вуковског језика, као практичан приручник потребан и доступан сваком ђаку, студенту, свакој школи, факултету и уопште свакој нашој кући. Успут, да напоменемо, израђивачи Матичиног једнотомника су такође сви одреда садашњи, бивши или пензионисани лекси-

кографи из Института за српски језик, и припадају истој лексикографској школи.

(Једнотомни речник српскохрватског књижевног језика Милоша Московљевића, сарадника такође Института за српски језик, који је објављен 1966. године и био у тадашњем режиму из идеолошких разлога спаљен, због двеју, по мишљењу тадашње власти „неадекватно“ дефинисаних речи/одредница: *четник* и *усташа*, није најалост, одиграо улогу која му је била намењена. Није напросто био у употреби. Данас звучи скоро невероватно да је књига спаљена зато што је у једном од значења речи *четник* „припадник нередовних оружаних чета које су се бориле ... б) за време Другог светског рата против партизана“ недостајао атрибут *фашистички*, који је иначе садржала одредница *усташа* („хрватски фашистички побуњеник за време II светског рата“). *Партизан* је дефинисан као 1. „учесник партизанске борбе“, 2. „човек који се пристрасно руководи интересима своје политичке партије“. Ондашњи суд је, ради обавезне симетрије, донео поменути екстралингвистичку одлуку о даљој злој судбини Речника. Свакако је велика штета што Московљевићев речник није имао свој живот у времену кад се појавио. Када сам с јесени 1970. године дошла у Институт да радим на Речнику САНУ, већ првога дана ми је старија колегиница из собе – Драгиња Попс-Драгић, у поверењу и строгој конспирацији, показала тај Московљевићев Речник. Како то обично бива код геноцидних радњи, неколико примерака је ипак преживело ломачу.

Док је Вуков Српски рјечник имао потешкоћа да се, као подлога у којој је формулисана језичка и правописна реформа, избори за нови књижевни језик који прекида са дотадашњом традицијом (присталице те традиције и данас се с времена на време огласе, па је чак и пре две три недеље у „Политици“ изашао један погромашки текст који се односи на Вукову реформу) и док је, у једном делу јавности оспоравани Ма-

тичин шестотомник, после трећег тома, доживео раскид са делом сарадника и суиздавачем (Матицом хрватском), па је неколико година пред чувену маспоковску 1971. годину прилично жестока полемика између српских и хрватских научних радника – дотле је доскора изгледало да ће Академијин тезаурус, иако, стицајем неповољних друштвено-историјских околности, смештен у изузетно широк временски размак израде (1. књига изашла је 1959. године, главни уредник Александар Белић) нормално бити доведен до краја. Но, по свему судећи, и њега су почеле да прате озбиљне невоље, а једна од њих је и начелне природе: да се назив језика тога речника – *српскохрватски* – више номинално не појављује под тим именом. (За њега би практично важила она „Политикина“ реклама, парафразирана, наравно: Кад кажем *српскохрватски*, мислим *српски*.) У незавидним околностима нашао се тако Академијин речник зато што није завршен, а носи назив језика који више не постоји. Кад се поставило питање промене имена – а јесте се било поставило – формално гледано то је било лако урадити. Суштински, међутим, то би одмах значило да би неминовно дошло до неугодних забуна у вези са каталогизацијом у библиотекама широм света, а то би за последицу имало и погрешна тумачења. Промена назива би даље утицала и на физиономију корпуса. Ко би смео да преузме на себе одговорност да тако драгоцену давнашњу историјско стање грађе, која представља живо ткиво језика, раздваја, подваја, дели на два, три и чак четири дела. Лексичке границе и вертикално и хоризонтално тешко је успоставити, а и непотребно, јер се ионако у Академијину речнику свакој употребној потврди речи бележи порекло.

Искрено, уз бојазан да будем погрешно схваћена, од промене имена данас је за српску језичку и националну културу далеко важније да се Речник ради, да редовно излазе квалитетни нови томови, и да се он, дакако, у догледно време заврши. Тако ће на основу његове обимне

грађе (преко 8 милиона картица) и текста моћи да се израде различити мањи, једнотомни и вишетомни истински модерни речници српског језика.

Да подсетимо – идеја израде овог речника везује се за име Стојана Новаковића (то је време владавине краља Александра Обреновића), за годину 1893, када је он упутио предлог Српској краљевској академији, а тај предлог прихваћен, да се прикупља грађа за велики академијски српски речник, што је (како је у више наврата истицала Ирена Грицкат, дугогодишњи уредник Речника) било у складу са тадашњим европским научним струјањима која су испољавана посебном бригом о националним културним вредностима. Тада је формиран Лексикографски одсек који отпочиње са ентузијазмом рад на ексерпцији речи из књижевних, историјских, етнографских и других штампаних дела, часописа, новина, закона, уџбеника и др., као и на прикупљању речи из народних говора, сређивању прикупљене грађе и сл.

Управо ћу навести један конкретан и илустративан пример о почецима рада на прикупљању грађе, пре више од сто година, и формирању корпуса за свеукупни српски речник, данас познат као *Академијин речник*, или *Академијин велики речник*.

Сређујући пре неколико година архивску документацију Речника САНУ, наишли смо на једно, данас из више разлога занимљиво писмо послато из Фоче (Херцеговина) 18. III 1899. године. Адресирано је латиницом: *Leksikografskom odjelu srpske kralj. akademije, Beograd, Serbien*. На поштанском жигу пише јасно *Фоџа – К. und К.МІ /нечитко/*. Покушавали смо, колега и ја, да ово писмо ставимо у историјски контекст. Не сасвим сигурни у знање из школске историје, трудили смо се да се сетимо под чијом управом је тада била Херцеговина, одн. Фоча: под турском или аустроугарском, или под обема. Тако некако. Писмо, за разлику од адресе, писано је читком

правилном ћирилицом, ијекавским изговором, а послао га је Душан Д. Николић, учитељ. У извојима за грађу Речника дотични Николић је наведен као аутор збирке речи из БиХ. Види се да је пре равно 110 година, када је писмо писано, српски народ, иако растурен по различитим државама и царевинама, одиста знао да жели да буде јединствен и један у језику. Циљ Речника (пола века касније исказан тако и у Белићеву Предговору 1. књизи) био је иначе да покаже не толико богатство дијалеката него јединство језика пре свега. Јединство језика је истовремено подразумевало и јединство народа.

Писмо почиње речима: „Славна управо! Читао сам у Српском Вијеснику позив на скупљање српских ријечи. На жалост немам при руци ни Вукова, ни Академијског /загребачки Рјечник хрватскога или српскога језика Југославенске академије знаности и умјетности/, а радо бих принио и своју лепту у то име. Овдје на противној страни прилажем неколико израза из мојих биљежака молећи да ми јавите би ли ваљало овако биљежити. Уједно молим да ми пошаљете најновије државно издање Вукова ријечника ... забиљеживши га у дуг, а ја бих мојим приносима одплатио ...“ Стоје подаци да су из Лексикографског одсека већ четири дана касније – 22. III 1899. дали коментар на примљено писмо: „... Одговорити му да скупља речи према Упутству. Одсек задржава право да одређује хонорар, али се не може примити да купује и шаље речник скупљачу.“ Коментар је потписао иницијалима М/омчило/ Ив/анић/.

Тако је учитељ из Фоче „принио своју лепту“. Реч *лента* је иначе грцизам (*leptos*) – у основном значењу „стоти део драхме“, али се у српском у варираном фразеологизму „*принети, приносити, прилагати лепту*“ често та реч употребљава (како читамо 100 година касније у 11. књ. Речника САНУ, 1981) у значењу „прилог, допринос (најчешће у области духовне културе, науке)“. Успут, и *Фоча* је словенска реч, блиска

оној *Хочи* код Призрена, и није турцизам, кажу и пишу етимолози.

И тако, истовремено са прикупљањем грађе ради се и на разради концепције и методолошким упутствима, на тзв. огледним свескама за израду будућег речника. (О томе је овде прошлог петка говорио млади колега Ненад Ивановић.) Прикупљање лексике се повремено прекида – у време два балканска и два светска рата. Започети посао мења свој основни профил стварањем Југославије и приближавањем српског и хрватског језика у заједнички књижевни језик широко засноване стандардизације. То су друштвено-историјске околности које су, из данашње перспективе посматрано, нажалост, промениле назив језика у наслову Речника; уместо српског (свакако и проширењем ексцерпирани лексике) добили смо речник српскохрватског језика. У овом тренутку тај назив је свакако неадекватан, али је, чини се, најмање штетан. А да размислимо, шта би збиља могло да се уради, а да штета буде што мања.

Иако су деведесетих година 20. века од српскохрватског језика раслојавањем настали политички нови језици: *српски, хрватски, босански, црногорски*, грађа која је до тада ушла у Академијин речник остаје (као баштина и српског народа, али и осталих народа штокавске стандардизације) основица за израду даљих књига, али се неће даље попуњавати лексиком нових аутора који пишу другим језицима изван српског. У току стогодишњег прикупљања лексичке грађе, картотека Речника САНУ формирала је огромно богатство вишеструко функционалног аутентичног материјала непроцењиве научне и културне вредности. Заобићи сав тај материјал, макар и као заједничку баштину свих народа, нанела би се штета пре свега оном народу, а то је само и искључиво српски, који је уложио како огромна материјална средства, тако и велика интелектуална прегнућа да тај језички потенцијал лексикографски систематизује и об-

ради, чиме се показују сви правци и мене кроз које је српски књижевни језик пролазио у два века свога постојања.

Сведоци смо чињенице да је формирање три језичка идиома на тлу бивше *српскохрватске* језичке територије затекло Р. САНУ на половини његовог тока израде – донело много невоља које објективно не могу да се на задовољавајући начин превазиђу. У том смислу чини нам се да ће његова судбина бити најсличнија историјату Рјечника хрватскога или српскога језика ЈАЗУ, онога речника који је покренуо и 1. књ. израдио наш Ђура Даничић, који је у току свога излагања (1880–1976), безмало за 100 година, променио више држава, влада и назива језика, али не и свој први назив. Раздвајање језика, истог или у најмању руку сличног, не поклапа се са територијалним разграничењем. У суштини, у случају бившег двојног језика, у тренутној временској равни, није се раздвојио језик као систем комуникације, него су се посебни језици формирали званично појединачним политичким декретима. Преводилаца са једног, на други, од трећи или четврти још нема.

Најновија, седамнаеста књига Речника САНУ, упркос свим недаћама (кадровским, материјалним) које су отежавале рад на њој, коначно, крајем 2006. године појавила се у књижарским изложима. Наиме, у току њене израде збивале су се многе непредвиђене ствари: сељење грађе, рат, бомбардовање, драстична смена генерација, одласци руководиоца и сарадника на пројекту итд. Зато ће у таквим околностима, корисницима и знатижељним љубитељима лексикографских дела, посебно стручној и научној јавности на просторима српског језичког простора западног Балкана, а и шире, бити од пресудне важности, пре свега, близу девет хиљада обрађених и семантички прецизно описаних речи српског језика, колико их овај том доноси, од којих се велики број први пут појављује речнички третиран у штампаном виду. Такво обиље речи са ау-

тентичним подацима о њиховој територијалној и временској употреби, те минуциозним описом примарних и секундарних значења, подзначења и стилских нијанси насталих различитим метонимијским, метафорским или другим језичким механизмима, по начину дескрипције и јасном методолошком поступку обраде речи доступно је сваком образованом и писменом човеку било које струке и усмерења. Грандиозно дело наше културе (како га је једном приликом назвао П. Ивић), сигурна сам да не глорификујем, осим богате садржине коју нуди, података о стандардном изговору (акценту) речи, граматичкој припадности, етимологији и другим референтним одликама лексичких јединица понаособ, пружа и слику о развоју књижевног израза и јединствености стандардног језика, о његовој творачкој снази и развојној динамици.

Кад се у јавности помене Речник САНУ, обично се критикује његов „превазиђени“ назив, а кад је у питању садржај, непућени у њему најрадије траже дијалекатску лексику „свога краја“ трудећи се да се сете баш речи које у њему случајно нема (врло често то буде, на њихово изненађење, само неки маргинални турцизам). А његов квалитет није само у географској свеобухватности, него понајпре у његовој дубинској вертикали, која нуди панорамску слику развоја нашег језика, са свим својим менама, узлетима и стагнацијама, заблудама или мудрим одлукама разних књижевнојезичких договора (нпр. бечког, новосадског). Сви ставови изречени о нашем језику насумице, који се не ослањају на фактичко стање структуре језика и његове употребе – а ту структуру најпотпуније представља управо обимна грађа Речника САНУ – имаће своје мањкавости и неће нас извести на прави пут.

Не дешава се ретко да у Институт наврате обични људи, радознали по природи, да се информишу о некој речи и њеним значењима. Многи су непућени како се уопште може то сазнати. Имали смо пре неколико година овакав случај.

Портиру у једној угледној београдској установи шеф је замерио што је у говору употребио реч *крајолик*. Наводно није наша. Портир је, помало увређен и изненађен, дошао у Институт код сарадника на Академијином речнику, да се распита зашто је, и да ли је, погрешно. Шта смо му показали у Речнику? Прво да је реч кованица са значењем „изглед природе једног краја, предела, предео, пејзаж“ (ни реч *пејзаж* није домаћег него фр. порекла па је употребљавамо!) што се потврђује трима примерима: српским и хрватским. Да је ова реч оквиликована као кованица преживела тај свој „кованички“ период, и изгубила својства такве негативне квалификације потврђује нам скорашњи пример из новинског језика: Ваљда због продужене зиме и закаснеле вегетације *крајолик* се променио, такорећи, током само једног сунчаног и топлог дана (Политика, 7. мај 2005). Кованица *крајолик* је заправо чешког порекла (тога порекла су и *часопис*, *повод*, *стис*, *улога*, *тлак*) која се најпре учврстила у хрватском, па и код Срба у Хрватској, али се данас често употребљава и у српском. Могли бисмо рећи да се у савременом језику лексикализација у мери да јој квалификатив ков. више не одговара. Напросто, усвојена је, и није то једина чешка реч која је усвојена код нас. Чињеница да је неко подозревао на речи које примамо из, или преко, истог или сасвим блиског словенског језика (хрватског) свакако је више социо или психоллингвистичке природе, а никако лингвистичке. Зашто нам мање или нимало не сметају речи које преузимамо из енглеског, француског, немачког језика. А о одомаћеним турцизмима да и не говоримо.

Тзв. велике речи, богате садржајем, дају праву слику способности језика да искаже и најсуптилније односе у стварном и виртуелном свету, његову развојну прилагодљивост високим облицима културног живота и нужну интелектуализацију при том. У том смислу, сваки том Академијина речника доноси речи чија полисемичност иде на десетине значења или на стотине

фразеолошких израза. Обрада речи типа *бити* (у 1. тому), *ватра* (у 2. тому), *глава, гледати, говорити* (у 3. тому), *земља* (у 6. тому), *имати* (у 7. тому) ... *ништа, нога* (у 15. тому), или, на пример, у 17. тому: *одговарати, односити, око, окренути, округао, окупирати, олово, олтар, омерити, он, онај, онако*, па и *опанак* (који многи сматрају симболом србијанског виталног националног бића) захтева посебан интелектуални и стручни напор да би се допрло до семантике у најразличитијим парадигматским и синтагматским односима тих речи.

Ако бисмо у 17. тому тражили такву „битну“ реч (сада у српском језику постоји неологистички синтагматски термин „битни догађај“), то би свакако била лексема *око* – у последњој редакторској секцији коју је за живота урадио наш највећи савремени лексикограф – Митар Пешикан – човек који је на Речнику САНУ радио пуне 42 године, научнички занесено, са страшћу и фасцинантним лексикографским знањем и тешко поновљивим умећем. Под његовим руководством била је свакоме част радити овај речник. Данас, десет година после његове смрти чини нам се да у томе име и неке симболике; нама који смо имали ту срећу да са њим сарађујемо и од њега учимо, изгледало је да његово „око“ све види и све (у лексикографији) уме да реши. Неће се у фразеолошкој структури српског језика моћи заобићи податак (до кога се долази у 17. књизи Речика) да *око* у српском језику има око 180 различитих фразеолошких обрта и идиома, или 12 страница двостубачног густо штампаног текста великог формата. Тако се *око* припојило *глави, лицу, образу, врату, носу, коси, зубима, језику*, а за друге делове главе сачекаћемо још коју годину. За двојезичну лексикографију, за преводиоце, а и све друге који пишу, то је право богатство и велика олакшица у раду.

Осим пописа и описа *домаћих* речи (то је због неутралности семантичког садржаја погоднији термин него *народних* – које многи не-

добронамерни критичари Вука и језика изједначују са „сељачким“ речима „свињара и говедара“) оних речи које су темељни носиоци матерњег духа језика, Академијин речник доноси и најпоузданије податке о стварној мери употребе страних речи, туђица одн. позајмљеница. У томе је он управо најмеродавнији јер једини даје потврде за значења употребе стране речи, а не само њихов превод, како већина речника страних речи то чини. Најчешће се мисли да страних речи у нашем језику има недозвољено много. Нападајући пре годину-две једног нашег угледног лингвисту (П. Ивића) да је наводно фаворизовао стране речи у српском језику, Миле Медић у својој књизи о томе и у полемици са Д. Петровићем, нетачно тврдио да је у наш језик „ушло више стотина хиљада страних ријечи“. Госп. Медић очигледно не зна шта значи у лексикографији „стотине хиљада страних речи“. Па цео наш речнички фонд заједно са стандардним позајмљеницама може да броји између 400.000 и 500.000 речи. Најновији Велики речник страних речи и израза И. Клајна и М. Шипке по мојој рутинској провери не садржи више од 40.000 страних речи и израза, а то је свакако за сваки живи језик дозвољен постотак – око 10%. Стране речи играју значајну улогу и заузимају важно место у језичкој пракси у свим великим живим европским језицима. Може се то чак поткрепити, рецимо, податком да Гримов речник немачког стандардног језика броји укупно око 600.000 одредница. Од тога броја 300.000 су речи опште лексике, 200.000 стручних термина, а чак 100.000 туђица. Прве стране речи су забележене у Новом завету на грчком језику, реч је о неколико речи из јеврејског језика. Највише позајмљених речи узима се из терминолошких струка, што је и разумљиво. То су углавном интернационализми, за које се и проф. Ивић залагао, али само кад је била реч о словенској лингвистичкој терминологији.

Неупућенима у лексикографију мање је познато да се и у свету велики академијски реч-



ници, типа тезауруса, раде управо око сто година. Речник САНУ се израђује тимски, коауторски, у више фаза: обрада грађе, помоћна редакција, редакција и две суредакције. Основни текст утврђује се у фази редакције, за коју се сноси одговорност за квалитет израде. До сада је у изради седамнаест томова радило нешто више од 100 сарадника. У изради последњег, 17. тома учествовала су, са мањим или већим учинком (а ти подаци су дати на нултом табаку), 23 истраживача чија имена заслужују да буду поменута. То су – *уредници књиге и чланови Уређивачког одбора*: Митар Пешикан, Даринка Гортан-Премк, Егон Фекете, Милица Вујанић, Петар Сладојевић, Олга Цвијић, Милосав Тешић, Милица Радовић-Тешић, Милорад Симић, Стана Ристић, Никола Рамић, Васа Павковић, Рада Стијовић, Љиљана Ного; *учесници у обради и помоћној редакцији*: Гордана Вушовић-Радивојевић, Звездана Павловић, Радојка Дринчић-Вуксановић, Радмила Жугић, Милосав Чаркић, Олга Сабо-Јерков, Неђо Јошић, Владо Ђукановић, Михаило Шћепановић. Рецензенти књиге су били: академик Милка Ивић и Егон Фекете који су пажљиво прочитали 4.500 страница рукописног текста. Компјутерску припрему текста урадио је Давор Палчић. Израду и штампање Речника САНУ финансирало је у

потпуности Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

Као и у сваком тексту ове врсте, и овде ће се поткрасти понеке грешке, превиди и пропусти, који се нужно јављају у овако замашном и сложеном раду. Верујемо да њихов број није велики и настојимо да их буде што мање.

Приликом недобронамерног куђења овога речника – а данас је то распрострањена појава – ваља имати на уму да пред његовом садржинском грандиозношћу и поузданошћу података, уверени смо – нико се неће прославити. Напротив.

### Закључак

Академијин речник има ипак једну истинску ману. Није завршен. По свему судећи, држава је озбиљно решила да брине о њему. Као капитални пројекат српске науке и културе који треба завршити до краја, овај речник је одлуком Народне скупштине Републике Србије 2005. године добио и Закон о Речнику САНУ, па се у наредном периоду очекује његова примена, што би требало да омогући стабилан темпо израде и финансирања.

### Литература

- (2006): *Речник српскохрватског књижевног и народног језика, I–XVII књ.*, израђује ауторски колектив Института за српски језик САНУ, изд. САНУ, Београд 1959–2006. (формат А4, двостубачно, сваки том има 800 стр.).
- Пешикан, М. (1970): *Наш књижевни језик на сто година послје Вука*, Београд, Библиотека Друштва за српскохрватски језик и књижевност СР Србије.

### **Summary**

*This paper is on the printing o the 17th volume of the Dictionary o Serbian-Croatian Literary and folk Language: odvrkao-Opovo, created by the team of authors at the Institute for Serbian language of the SASA, Belgrade, 2006, pg I-CXIII + 800, gives a special review on an immense importance of this unfinished work and shows the need of making conditions for the further work. The author thinks that we have a capital project of Serbian science and culture which deserves a full attention of the society in general.*

**Key words:** *thesaurus, general lexical fund, development of lexicography, horsy of the Dictionary of the SASA, perspective descriptive lexicography.*